

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Copyright @ 2018, Филип Грбић
Copyright @ 2018 за ово издање Вулкан издаваштво

ISBN 978-86-10-02320-6

Ова књига штампана је на природном рециклираном папиру од дрвећа које расте у одрживим шумама. Процес производње у потпуности је у складу са свим важећим прописима Министарства животне средине и просторног планирања Републике Србије.

Ф И Л И П
Г Р Б И Ћ

ПРЕЛЕСТ

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Београд, 2018.

Посијоје морални знаци ирелесии и иосијоје они неиосредни. Морални знаци су: иордоси, ииашииина, ирезирање ближних, еиоизам, самоувереноси и друио. Понекад све иио може да се крије иод маском смирења, збои чеа и веома иорд човек у очима духовно неискусних људи може да изгледа смирен. Неиосредни знаци ирелесии су нека сновиђења, неиправилна осећања или можда виђења у ишоку молииве. Прелеси се збои ишоа и назива „ирелесии“ иишо вара човека, јер лажна духовна сињања иодсећају на истиинска и неискусан човек се у њима зайлиће.

Игуман Аврам (Рајдман), Беседа о ирелесии

Сијрасии се, ииакмичећи се међу собом, доре за мене, неиресииано ме иреоиимају једна од друе, ковишлају ме, онесиокојавају.

И не видим своје жалосно сињање! На уму моме је неипрозирна завеса мрака; на срцу ми је ииешки камен неосеиљивосии.

Св. Игњатије Брјанчанинов, О ирелесии

I

Рецидиви прошлости

*Друїар, иїрїни се, рекао сам, јер ћеш цркнуїи, друїар,
цркнућеш.*

Геза Чат, Дневник

Виктора сам последњи пут видео пре нешто више од четири године. Тада је толико лоше изгледао да сам га једва препознао. Био је мршав као испосник, пожутелих и пропалих зуба. Звао ме је само да би измолио од мене сто евра. Кад сам му рекао да не могу да му дам више од педесет, он је само помирљиво климнуо главом и обећао да ће ми вратити новац најкасније до краја месеца. У тих крајње непријатних пола сата искусио сам најдубљу одвратност према човеку кога сам некада волео више него себе. Рекао сам му да не треба да ми враћа новац, али такође сам му тада неодмерено грубо ставио до знања да не желим више ни да га видим ни да га чујем. Био сам убеђен да је Виктор до те мере посрнуо и изгубио самопоштовање да неће бити у стању да испуни дато обећање, него ће се већ после неколико месеци поново јавити с неком новом молбом, као што је позајмица или преноћиште. Међутим, то је била не само погрешна већ и веома цинична прогноза: Виктор ми се од тада заиста више никада није јавио. Наравно да нисам

престао да мислим о њему. Чини ми се да није било дана а да нисам макар на тренутак помислио на њега. Али откад ми је Викторов брат Лука јавио да се Виктор обесио о дрво на врху Каблара, на мене су се из све снаге обрушила сећања на време које смо провели заједно. Осим успомена, које су ми неконтролисано навирале у главу, са свим пријатним и непријатним подробностима, био сам преплављен и нарочито мучним осећањем кривице. Зашто сам морао да будем онако груб према њему последњи пут кад смо се видели? Зашто сам издао наше пријатељство и почео да живим на начин који смо Виктор и ја, док смо се дружили, презирали из дна душе?

Кад смо се други пут тог дана чули, Лука ми је подробно испричао како су изгледали последњи сати Викторовог живота. Испоставило се да је тог јутра, као и обично, Виктор пошао у Чачак у потрази за било каквим послом, међутим, није јасно да ли је претходно већ имао смишљен план, или је одлуку донео успут. У сваком случају, око поднева се, уместо у Чачку, обрео у Овчар Бањи. Поуздано се зна да је најпре обишао манастир Благовештење, чија је црква у то време била закључана, због чега је ушао у просторије конака и ту затекао једног монаха који је седео испред рачунара. Монах је необично искрено и подробно описао Луки свој сусрет с Виктором. Виктор га је питао да ли му треба било каква помоћ, на шта му је монах узвратио питањем: да ли уме да поправља компјутере, лаптоп му у последње време ради веома

споро и, осим тога, слабо хвата вај-фај сигнал; монах данима није проверавао своје профиле на друштвеним мрежама, које користи за комуникацију с верницима широм света. Виктор је рекао да се не разуме у компјутере, али да је прилично јак и да је у стању да ради било какве физичке послове, и то без предаха. Монах је одмахнуо руком и промрмљао да му „физикалац уопште не треба“, настављајући да кликће мишем и да пиљи у екран. Виктор је стајао ћутке неколико минута, а затим се окренуо и продужио даље стазом ка врху Каблара. Лука ми је саопштио да је Виктор сасвим извесно свраћао и до манастира Никоље, у чију цркву такође није могао да уђе. Тамо га је једна монахиња малтене изгрдила кад га је видела како стоји испред улаза у стару богомољу. Рекла му је да јој не пада на памет да откључава цркву само због њега и да, ако баш жели да види фреске, може да сачека групу туриста из Београда, који долазе у два сата по подне. Монахиња је посведочила да је Виктор кратко изустиио „нека хвала“, а затим напустио порту манастира.

Лука верује да Виктор није планирао да одузме себи живот тог јутра, него да је очигледно дошао у тај крај с намером да се замонаши у неком од манастира Овчарско-кабларске клисуре. Међутим, мора бити да је на лицу места схватио бесмисленост своје одлуке. Док је Лука то говорио, ја сам ћутао и гутао кнедле. Није да нисам могао да замислим Виктора у манастиру, напротив, могао сам. Виктор се често шалио да бисмо нас двојица постали ревносни монаси, јер, како је говорио, „нема већих развратника од оних који су отишли у монахе“, али сама помисао на стање свести које

је Виктора довело до тога да озбиљно узме у обзир и једну такву могућност – поразила ме је барем колико и вест о његовом самоубиству.

Виктор је релативно брзо пронађен на самом врху Каблара, недалеко од стена с којих се пружа величанствен поглед на Овчар и Западну Мораву, која на упечатљив начин меандрира између две планине. Тако је и Виктор меандрирао у односу на све обавезе и одговорности које му је живот наметао, и то је радио док год је могао, све док није исцрпао све могућности кривинарења и завршио обешен о грану црног јасена. Пронашли су га они туристи из Београда, које је претходно најавила никољска монахиња. Нико се није усудио да му приђе, јер је на истој грани на којој је висио Виктор висио и један поскок. Ова отровница се, по свој прилици, на ту грану попела тек након што се Виктор обесио црним каишем. Очевици тврде да се змија неко време увијала око Викторовог непомичног беживотног тела, прешавши спокојно пут од главе до стопала, пре него што се најзад није спустила на земљу и нестала у папрати. Лука је проклињао змију што се није бар мало раније попела на то дрво, што га није ујела за врат, јер онда би се читава ствар завршила као несрећан случај, а не као самоубиство, које је скрхало њихову мајку. Питао сам Луку за време и место сахране. Виктор се обесио 12. септембра, то јест на Нинин рођендан. Нисам хтео да Луки помињем ту коинциденцију. Али Нини сам, наравно, све испричао.

Од почетка септембра непрестано је падала киша, чиме је постојано осећање радости, које ме је редовно обузимало током позног лета, било нагло збачено и замењено уобичајеним мислима о пролазности, старости, пропадању и све бржем протицању времена. Уместо планираног уживања у изобиљу и раскоши позног лета, Нина и ја смо гацали по блатњавом и стрмом сеоском гробљу, где су избледели камени споменици из прошлих векова ту и тамо провиривали између свежих хумки, над којима су биле истакнуте неукусне, предимензиониране мермерне плоче. Кад смо се од капеле на врху брда спустили до гробног места, приметили смо да готово никога од присутних на сахрани не познајемо. Питао сам се да ли ће се Растко можда ипак појавити. Могућност сусрета с њим после толико година чинила ме је нарочито нервозним. Али Растко, наравно, није дошао, и не верујем да би дошао чак и да је био у Србији. Нина ме је прекорила због заједљиве опаске на Растков рачун упитавши ме да ли бих ја, да сам на његовом месту,

допутовао чак из Ванкувера овим поводом. Ђутао сам. „Увек си био строг и неправедан према њему“, рекла је. У мислима сам час гунђао због Растка и глупих обичаја, а час сам се самосажалевао због цимања по киши и блату. О Виктору уопште нисам могао да мислим, као да све ово нема никакве стварне везе с њим.

Морам да додам да је моје расположење у међувремену еволуирало од почетног шока, преко краткотрајних напада кривице и кајања, до крајње равнодушности, па чак и раздражљивости, због које сам повремено доводио у питање исправност одлуке да уопште дођемо на Викторову сахрану. Јер шта сад значи цела ова представа? Разишли смо се, изгубили смо осећања која смо једни према другима гајили, и чему онда служи ово гацање по гробљанском блату и цмакање с људима који нам ништа не значе; чему служи све то глуматање и изјављивање саучешћа с намештеним болним изразима лица, иза којих не стоји никакав проживљени бол, већ само обзир, пуки обзир и воља да се задовоље савест и сујета? Међутим, онда су одједном, као по договору, почели да пристижу наши стари пријатељи.

Током опела (не треба потцењивати упорност ожалошћених), као и после на сахрани, размењивали смо уљудна питања и одговоре типа „како си?“, „како су твоји?“, „још увек радиш у агенцији Н?“, „аха, прешла си у други сектор. Тамо ти је много боље? Па то је сјајно!“, „а ти, чујем да си докторирао, свака част“ итд. Затим смо се брзо разишли, сели у своја возила и тек после сат времена поново смо се окупили за дугачким столом у Викторовој породичној кући,

сви у истом ћошку. Најмање седам година је прошло откад смо били на окупу. Присутни су били сви осим, наравно, Виктора, који се обесио и који нас је својим вешањем поново саставио, и Растка, који се одселио у Канаду. Необично је било то што смо једни о другима знали готово све спољашње појединости: ко се кад венчао и развео, ко је добио дете, ко добро зарађује, а ко још није завршио факултет итд. То и није необично с обзиром на то да сви пратимо једни друге на друштвеним мрежама, а и довољно је да се две особе, које се иначе ретко виђају, састану на кафи па да релевантне информације буду размењене и прослеђене свима који се иначе праве да нису заинтересовани. И кад смо коначно исцрпili разговоре о темама које су нам иначе свима већ биле добро познате, настала је непријатна тишина.

Марта није издржала, почела је да лупета нешто о томе како је ужасно потресена и збуњена, јер је сањала Виктора пре само неколико дана, и то после дужег времена. „У том сну Виктор је и даље живео у К. улици с Максимом (то јест – са мном)“, рекла је, „али то у сну уопште није била гарсоњера коју су они годинама изнајмљивали, већ свечана сала наше гимназије.“ Сви смо се згледали у чуду. Горан се чак благо насмејао. „Уместо полица за књиге на западној страни сале налазио се огроман блештави шанк с разноразним алкохолним пићима. Максим је мућкао коктеле необично спретно и терао Виктора да их пије наискап. Виктор је помирљиво испијао, иако му се уопште није пило, и молио је, преклињао је Максима, да му не сипа више. Рекао је да је гладан, хтео је да једе, а не да пије, али Максим се

уопште није обазирао на то, говорећи му да је будала, да ће се отрезнити буде ли јео и да умукне већ једном јер ништа није лепше од лонг ајланда на празан стомак.“ – „То ми више личи на успомену него на сан“, промрмља Гога изненада. Мора бити да су ме гадно испљувале у колима на путу до Чачка, помислих. Марта је наставила: „Покушала сам да уразумим Максима, али он је одједном појачао неку болесну електронску музику, закрвављене очи су му севале, био је другачији, правио се да нас не чује и не разуме, почео је да ђуска скинувши мајицу. Осећала сам да призива велику несрећу.“ – „Марта, ти си спавач каквог један терапеут може само да пожели“, додадох не без заједљивости, „за разлику од тебе, ја најчешће губим садржаје својих снова чим отворим очи.“ Марта се збунила, али само за тренутак, било јој је стало да исприча свој сан до краја: „Узела сам Виктора за руку и одвела га до великих двокрилних врата, која су била закључана. Виктор је био тужан, тром и безвољан. Једва сам га натерала да дођемо до прозора, али тек тад сам се ужаснула јер изван гарсоњере, то јест свечане сале, није било ничега, али дословно ничега. Лебдели смо у безваздушном простору, у даљини су се једва видели Земља и Месец, од којих смо се све више и више удаљавали. И тад је почело страховито лупање на вратима, не знам како, али била сам убеђена да је Максим на неки начин дозвоао огромно зло које је наваљивало на врата. Виктор је клечао испод шанка, плакао, молио и упозоравао Максима, али он се нимало није обазирао на његове речи и гестове. Била сам паралисана од ужаса и мрзела сам Максима, и то не само у сну него и током

читавог наредног дана, због тога што је био тако суров и безобзиран према Виктору.“ Кад је то изговорила, Марта ме је брзо погледала, очито страхујући од моје реакције. Нема сумње да она одавно мисли све најгоре о мени, али нисам сигуран колико је свесна да ме својим сном сад јавно оптужује за Викторову пропаст. Ћутао сам иако сам знао да ће се сан завршити тако што ће „огромно зло“ на крају провалити у гарсоњеру – свечану салу, услед чега ће се једна Марта пробудити из грозног кошмара.

Приметио сам да се Горан веома угојио. Али судећи по брзини којом је љуштио ракију, рекао бих да можда добар део те заокругљености потиче од вишка течности у организму. Због упадљиве физичке промене изгледао је нагло остарео. Он, срећом, није осећао потребу да тумачи и коментарише Мартин сан, чији је смисао био непристојно очигледан. Имам утисак да је једино њему искрено било драго што ме види. Одмах ми је поменуо да понекад скајпује с Растком. „Добро је он“, рече Горан, „не продаје више полисе за осигурање. Коначно се запослио у некој великој ИТ фирми, где не само да има много мање посла, него и неупоредиво бољу плату.“ Одмах сам замислио Растка како седи испред екрана и кликће по цео дан. Најтужније у свему томе је то што је, судећи по Горановим речима, он тамо, по свој прилици, пронашао некакву срећу. А како смо се само некада ругали и подсмевали Гогином старијем брату који је био запослен као програмер у једној странијој компанији! Са тридесет година је већ изгледао као да има најмање четрдесет: кабриолет фризура, стомачина, погрбљено држање, браон

бродарице на беле чарапе... Лети му је кожа патила од оједа, непрестано се знојио од дебљине и, без претеривања, имао је веће сисе него Гога. Свакодневно је два-три пута доручковао и два-три пута ручао. На послу је наручивао хрскаву пилетину с помфритом, кечапом и мајонезом или бургере с чедаром и колутовима панираног лука. Разуме се, оброк није оброк ако се не заокружи порцијом палачинки у јаворовом сирупу или буреком с еурокремом. Нико од нас није сумњао у то да је, са својих тридесет година, Гогин брат програмер још био невин, и истовремено нико није сумњао у то да обилно мастурбира. А како то већ бива, порок после извесног времена постаје захтевнији и комплекснији: Гога је једном, потресена, под гасом, признала да је у скривеном фолдеру свог брата пронашла пуно кратких аматерских видео-записа из категорије *golden shower* и *кавијар*. Гога је плакала, а ми смо урлили од смеха. А сад је Растко и сам постао некакав програмер. *How time distorts things*.

Нина је правовремено преузела на себе даљи разговор с Мартом, Гогом и Мартиним новим дечком Коканом, који само што ми није смрскао шаку кад смо се руковали, и који ме је непрестано гледао изазивачки, у стилу „само пробај да кажеш нешто увредљиво и разбићу те“. Ко зна како ме је Марта представила том јаднику, кога је очигледно, по кратком поступку, претворила у свог папучара. Искористио сам повољну прилику да бих се окренуо ка Горану, који се поред мене, као и обично, опустио после само неколико минута (и неколико ракија), поставши она стара, ведра, грлата и раздрагана људина. Од пре годину дана најзад живи

слободно јер је његова зла баба, „краљица мајка“, коначно умрла у својој деведесет првој години. Никад ми није било до краја јасно зашто је Горан живео са злом бабом, која га је бездушно малтретирао од детињства, а поготово ми то није било јасно кад је Горан почео добро да зарађује. Напредовао је до менаџерске позиције у америчкој фирми која је у Београду отворила представништво с великим диспечерским кол-центром, у ком су запослени Срби примали позиве из САД, а задатак им је био да на течном енглеском језику дају прецизна упутства корисницима, и то пре свега техничким лицима, која су се на терену бавила сервисирањем регистарских каса и банкомата. Гораново искуство одрастања у примарној породици помаже да се уђе у траг његовим патолошким склоностима.

Горанов покојни отац, син зле бабе, умро је од тумора на мозгу кад је Горан био шестогодишњак, а мајка се убрзо преудала, изродила двоје деце и оставила малог Горана да се злопати са бабом. Чак ни после развода од новог мужа, Горанова мајка није показивала нарочито интересовање за своје прво дете. Ово наглашавам јер та чињеница, то јест одсуство безусловне мајчинске љубави, одредила је сва потоња Горанова искуства са супротним полом. У том смислу је код Горана увек на исти начин све почињало и на исти начин се завршавало. Најпре избор наизглед безазлене партнерке, а притајеног егоцентрика, којој у почетку импонује пажња једног тако мужевног, интелигентног и образованог мушкарца као што је Горан. Затим трзавице и звоцање због тога што исти тај мужевни, интелигентни

и образовани мушкарац не гаји никакве амбиције и не занима га борба за бољи положај у друштву. Трзавице и звоцање прерастају у отворене свађе и, коначно, у периоде мучног ћутања. Тек након раскида, Горан сазнаје да се ту већ неко време мотао други мушкарац, нимало мужеван, а још мање интеллигентан, али добро уклопљен и веома амбициозан. Тако је огорчени Горан живео са својом злом бабом, понављајући, на себи својствен начин, судбину свог покојног оца, који је због неутољиве чежње за мајчинском љубављу, коју никад није окусио, запоставио све; ропски је служио хировитом тиранину и та служба га је коштала свега: каријере, породичног благостања, здравља и, на крају крајева, живота. Чинило ми се да је Горан био одлучан у својој намери да раскине с тим својим инерцијама. Штавише, деловало ми је као да је пуштен с ланца. Причао ми је о парама, рибама и путовањима. Ма колико да се радујем због њега, доживљавам Горанову новостечену слободу и као претњу.

Тривијалне разговоре после извесног времена прекинула је Викторова девастирана мајка. Горан јој је одмах уступио своје место, тако да је села поред мене. Нина је приметила да ми је било непријатно јер је Викторова мајка упадљиво избегавала да погледа у мене. А богами је и Лука према мени заузео неко држање „зар си баш морао да дођеш?!“ Уопште није тако звучао преко телефона. Осећао сам се као главни осумњичени у једном монтираном процесу. Само је недостајало да Марта, Гога, Лука или Викторова мајка коначно изнесу, јасно и гласно, своју оптужницу: Виктор је, јадан, био добар, али преосетљив и ужасно поводљив, и без